

براہوئی خلقی شاعری، خلقی زندنا آدینک

☆ یوسف مینگل

ABSTRACT.

In order to be aware of the social life of a community, the study of their folk literature is necessary. Folk literature not only gives awareness regarding culture, social norms, values and tradition of a particular community, but also the reader comes to know about their religious beliefs and day-to-day life. The folk literature of a particular community not only tells what sources they bring in use in order to lead their life but also depicts their way of earning their daily-bread. Brahui people have depicted their way of earning their daily-bread. Brahui people have depicted their emotions and feelings in the form of folk poetry. This is why the folk literature is also said to be the voice of heart of the people.

The language of Brahui folk literature is very simple, easily understandable for a common man, and it is based on realism. Thus, folk poetry reflects the folk life of Brahui people.

اسہ قوم اسینا راجی زندء چانگ کن اموقوم نا خلقی / اسی ادب نا مطالعہ کنگ ضروری مریک۔ ہراڑے خلقی ادب نی مخلوق نا قول و بش، دووغ ربیدہ غانا باروٹ معلومداری ملنگ کیک اموڑے اوقتا ذریعہ معاش، زند تدیفنگ نا باروٹ جوانی اٹ چانگداری دوئی مریک۔
 خلقی ادب نا مطالعہ غان دا ظاہر مریک کہ دا مخلوق تینا زندہ منگ کن ہرا ہرا وسیلہ غاتے استعمال نی

☆ لیکچرار، شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ۔

ایسے؟۔ اوقماند ہی اعتقاد اک انت مسونو؟ اوک امرزندتدیفینو او امرزندگی کرینو؟ اندا خاطر ان خلقی ادب ء اوقماند
است سنا تو ار پانتنگ انتے کہ اوک تینا ہر قسم نا کیفیت آتا اظہارے شاعری نا وژٹ مونا ایسونو۔ اوک امر خنانو
اندن بیان کرینو۔

براہوئی خلقی شاعری نازبان باز سادہ ء ہرائی بیرہ حقیقت آن کاریم الزگانے۔ خلقی شاعری ئی اوتا بیان اوتا
خلقی زندنا حقیقت نادرشانی ء یک۔ اندا خاطر ان دا پانگ مریک کہ براہوئی خلقی شاعری ء مونا تنگ آن پد
براہوئی مخلوق نازندنا مونا آدیک آن بارختنگ۔ ہراژان نن اوقماندو بود آن آسانی اٹ واجب وارمنگ کینے۔

خلقی شاعری اسہ جاج اس۔

دا اسہ منوکوہیت اسے کہ ادب ئی خلقی ادب ناہند و جاگہ بھازا ہم سرپند منگ اک انتے کہ پوسکنا ادب ء
شون تنگ اٹ متکنا ادب نا بھلو کمک اس مریک۔ پوسکنا ادب ء مونی ونگ کن مخلوق نامزاج ء جوانی اٹ سرپند
مروئی مریک نامزاج نننے سنا خلقی ادب اٹ جوان وژٹ رسیتنگ، عبدالرحمن کردنوشتہ یک کہ ”ہرا اسہ زبان نا
ادب ء مونا تنگ کن داگڑانا معلومداری ضروری ء کہ دازبان تون تعلق تنو کا مخلوق نا ذہنی ساخت، بس ماحول ء ادبی
اوژدہ روایت آک ء بس رسم ورواجا کہ ہرا وژٹ ناریر۔ انتے کہ داجاج وپٹ وپول آن بیدس صحیح وژٹ حقیقت آتا
معلوم منگ کپک۔ اندن دازبان نا باروٹ اسہ جوانو ادب اس ہمو وخت ء مونا تنگ مریک ہرا وخت ہرا اسہ
زبان، علاقہ ء قوم نا صحیح ادبی رنگ ء او نا مخلوق نامزاج نا جاج معلوم مف۔ داژتوٹن اوارد اہیت سنا پٹ وپول ہم
ضروری ء۔ کہ داقسم نا ادب یا ذہن دا علاقہ یا قبیلہ ئی انتے ء امرودی مس“ (۱)

دنیا نا ایلو ادب آتیاں بار براہوئی ادب نا بنا ء ہم خلقی ادب آن مریک ہرا کہ نظم ء نثر سنا بخ آتیاں تالان ء۔ دا
اژتو ما صنف آک براہوئی ادب نا سرمایہ یا مذی اریو لے بہ نسبت نثر سنا نظم ء زیادہ تلا ہی یا خالصیت دوئی ء انتے
کہ نظم ئی نقل یا ترجمہ نا گنجاشت کم سلک۔ وختس کہ نثر ایلو ادب آتیاں متاثر یا اثر پذیرختنگ دا کان بیدس نثرئی
ایلو ادب آتیاں ترجمہ غاک ام بھلو کچ ایسی ساڑی مریرہ۔ دا پانگ اٹ چو شک اس مفرو کہ براہوئی خلقی شاعری

براہوئی مخلوق نا ابتدائی تاریخ توں اوار اسہ آدینک آسیان بارہ ہرا او فتاراجی اقدار، معاشی ذرائع، رسم و رواج، قول و بش و دینی اعتقاد آتے درشان یک۔ خلقی ادب نا وخت و تعیین کنگ مشکل ضرور ارے داروٹ افضل میںگل نوشتہ یک کہ ”براہوئی لوک ادب نا وخت ہی وڑٹ تعیین متنہ نہ نامکن ارے کہ کس دانا وخت و تعیین کنگ یک بہر حال دا بھاز قدیم و متکون و ہیت کسے داروٹ نئے اولیکو پن ہالو پنی و نیازی سے ناپن ملک، ایکہ بھاز شعر تا خالق مسونے۔ اونا وخت و ہندنا ہی سہامپک۔ یقین و کہ ہالو آن مست ہم لوک شاعر مسونو“ (۲)

داروٹ خیال دادے کہ خلقی ادب نا بنا زبان توں اوار اوار وجودی بسونے اونا دا تخلیق آتا تا ج پورا راج سنا کاٹم و تنوئی مریک ہر تہی شوان، بزغر، پوریا گر، زمیندار، لمہ ایڑھ و ایلم کل اوڑدہ ہرا ک تینا کل زندنا کیفیت آتا درشانی و شاعری نا وڑٹ مونا ایسونو۔

ابوالاعجاز حقیقہ صدیقی نا پانگ و کہ ”برصغیر پاک و ہندنا جتا بولی و علاقہ زبان تہی خلقی شاعری تا اسہ بھلوڈی اس ساڑی و۔ خلقی شاعری سینہ بہ سینہ اسہ نسل آن ایلو نسل اسکان سر مسونے۔ دا شیمرتے تخلیق کروکا شاعر آتا پنگ معلوم افس و اسہ شیمرا سینا باروٹ دا ہم پانگ مفک کہ دا کل شیمرا یا مصرعہ غاک اسہ شاعر سینا پاروٹو۔ اتنے کہ خلقی شاعری تے پاروٹا ک خواری کش بلکہ لس بزغراک ام دا تہی و دیکر کرینا کرینو۔ خلقی شاعری نا گٹ آک (طرز آک) ہمنین و گچین و است چکوک او جاگئی مزاج آتا ترجمان مریرہ۔ بلکہ خلقی شاعری ٹی طرز و بنیاتی اہمیت دوئی و“ (۳)

براہوئی خلقی شاعر یک مشنوی طرز نا پوتیا شامل و باز وخت اسہ پونا ایلو پوتون ہم آہنگی اف و لے ولدا ام پورا شاعری و خوانگ آن پدا اسہ واقعہ اس جوان وڑٹ درشان مریک۔ خلقی شاعری نا صنف آتہی لولی، لیکو، نازینک، لیلوی، سوزو، برناز نا و ہالو ہالو بھاز پنی و۔ داژان بیدس براہوئی خلقی شاعری ٹی جنگ و امن نا شعرک، خوشی و شادکامی نا شعرک، مرک و ماتن ناسات آتا پاروٹا شعرک، چھنا تا شعرک، ہجر و صل نا باروٹ شعر تیان بیدس قدرتی آفت آتا باروٹ شعرک ام نا خلقی شاعری ٹی اوڑدہ و۔ ہرا تہیان آسانی اٹ نارا جی زندنا تاریخ درشان

منگ یک۔ اہنتے کہ ہر اتم انسان ء کیفیت آک بسونو تو اوڑ کن او ضرور اظہار نا کسر س پٹانے۔ اندن براہوئی مخلوق ء ام تینا زندگی بھاز گرتی ء ویل تینون مون ترو کی تمانے یا او تینا زندگی وختس خوشی و شاد کامی نارنگ آ تیان ام چس ارفینو۔ غرض کہ زندگی تمام شعی بڑی تے تینا اُست ٹی تخنگ نا بجائے شاعری نا وڑٹ مونا ایسونو۔ ہراڑان ننے اوقتا زندگی خوانگ کن بچو مشکل اس منگ۔ دنکہ ننے خلقی شاعری آن دا معلومداری مریک کہ ننا مخلوق نا گزر برمال و مالداری یا کشت ء کشار مسونے۔ اوک اسہ پہوالی ء زندگی تہیفینو۔ ہمیشہ خان پھر، آبادی و خرسی تا رندٹ مسونو۔ ہراڑے آبادی مسونے اموکنڈا مون کرینو اندا خاطر ان ننا خلقی شاعری نا گیشتر شیخ امپ ولدنا سر حال آ تیارے۔

امپ و بٹ براہوئی مخلوق نا زندگی اہم ء شخص ارے۔ ہبے وختان دا مخلوق امپ ء بٹ کرینے۔ شیخ نماند ٹی سندھ ء ہنانو، باسنی کن واپس تینا علاقہ غاتیا بسونو۔ اندن اوک تینا و تینا مال تا گزرانے کرینو۔ اسہ سفر ایسنا واقعہ شاعر سن بیان کرینے دنکہ سیل نا موسم ء اسہ آلم اس ہمپنے منزل تا سندھ ء۔ ہمپو کا قافلہ نا شاعر باز جوانی ات منظر کشی کرینے قافلہ نا سفر ء بولان نا پچر و چیل، تل و ول تا صفت اسہ خلقی شاعری سیٹی دن ظاہر کن گانے۔

درک نی سلاے سنگت نا چند آ
 الے دامش تے پھل ہمپن کان نن سندھ آ
 بشام نا گروکاک دریر گڑگیس نا رہی ے
 ورنائی نا پیر مس برباد کریٹ وہی ے
 بولان نا دل تے ٹی گاڈو نا گولائی
 لگ آتا دے کو مسوٹ رندٹ نا جولائی
 کاہوش نا دے تیٹی گدانگ ء مش انی
 ہمپنگ نا وخت آ سنگت دوتے ہس کش انی (۴)

داروث اسرہین خلقی شاعر اس۔

بسو نو خلق آک اینو زاوہ نا تنگلی

براہویک پھل ہمپنو سندھ نا شمکشی (۵)

براہویکی خلقی شاعری ٹی براہویکی تا عقیدہ غا تا باروٹ ہم معلومداری رسیننگ دنگہ انسان نا وجود توں ہمیشہ
غان عقیدہ غاک گنڈوک مسونو۔ علی عباس جلاپوری نوشتہ کیک کہ ”علم الا انسان نا اسرہ ڈل اینا خیال دادے کہ قدیم
مذہب آ تا بناء اجداد پرستی آن مسونے۔ قبر اوقتا اولیکو عبادت گاہ مسونے مخلوق تینا بزرگ آ تا قبر آ تیا ہننے اوقتی
منشت الانے اودا پوہ مریرہ کہ قبر آ تینی دا بزرگ آک زندہ غا اوتینا عزیز آ تا مدت کن بریرہ۔ اینو ام انسان آ تا
بھلو گروہ یا ڈل اس قبر یا مزار آ تا زیارت آ تیا کارہ۔ مزار آ تیا مجاور آ تا طبقہ شروع آن موجودے۔ دا مخلوق مزار تارکھ غ
سنجال کیرہ۔ مخلوق آ تیاں صدخہ و خیرات الیرہ۔ کیدسا روم والا ک تینا اولیاء تا مزار آ تیا حاضری ایترہ و دعا خواہرہ۔
بازا اسلامی ملک آ تینی قہ پرستی نارواج ام ارے دنگہ نا سندھ و بلوچستان خاص وڑٹ پنی غ ہراڑے مسیت آک
دیران غ درگا تینی بھلو مخلوق اس ختننگ“ (۶) براہویکی مخلوق ام عقیدہ غا تیان شوک مسونے خلقی شاعری ٹی اوقتا
راجی زند، تول و بش توں اوار اوار اوقتا عقیدہ، شرک و پال، سون و سات آک ام نظر بریرہ براہویکی راج ٹی تو ہم
پرستی لس اندا سوب آن خلقی شاعری ٹی پیر پرستی، شجر پرستی و خاخرنا شاعر یک دو بریرہ۔ ہرا کہ اسہ شرک غ پالی
غ راج اینا آ دینک اریر۔

زہیری تمکون سال ننا
موسم خراسان آ کانہ نن
اولی منزل ننا یہی آن دانگے
حاجی حمل نا زیارت غ کینہ
ایلو منزل ننا ڈھاڈر آن دانگے
پیر دو پاسی نا زیارت غ کینہ

ایلو منزل نا بولان آن دانگے
 بی بی نانی نا زیارت ۽ کینہ
 ایلو منزل ننا سریاب آن دانگے
 پیر بلو نا زیارت ۽ کینہ (۷)

اندردٹ اسہ پین شیسرس۔

بولان نا دیرے
 بی بی نانی نا پیرے
 نن کانہ وطن ۽ (۸)

براہویک بنیادی وژٹ اسہ پہوالی ۽ زنداس تدیفینو ہرافقا کنگ و بینگ نا بھلا وسیلہ مالداری مسونے
 ہراژان اوتینا زندنا ضرورت آتے پورو کریوناندن میل و ہیٹ تا پال ۽ سوتے اوک تینا کنگ نا وسیلہ جوڑ کریونو اوتنا
 سل تے تینکن چوٹ، خواہ، ایزک ایلو کاریم تیشی ایونو یا مال تے سودا کنگ آن تینا ایلو کنوئی بینیوئی وسیلہ غاتے پورا
 کریونو۔ مال تے کن پھرو آبادی المی مریک و خنس بے پری ننا مخلوق کن بھلو گرتی نا سوب مسونے۔ براہوئی مخلوق
 نا علاقہ بلوچستان مسونے دا علاقہ پھر ۽ برسات نا سیم اٹ اوڑدہ اف اندا خاطر ان داڑے اکثر و بیشتر پھر تا کمی آن
 ڈکال مسونے یا ایلو قدرتی آفت آک بسونو ہرافقا سوب آن سہد ارتا بھلو کچ اس بیماری یا ڈکال نا وجہ غان کسکونو۔
 دا نا سوب آن مخلوق ۽ معاشی وژٹ بھلو سخاں رسینگانے۔ براہوئی مخلوق اللہ پاک آن دعا کرینے کہ دا آفت آتے
 ننے آن ہرف اندن داردٹ اوتنا جذبات آک خلقی شاعری نا وژٹ رسینگرہ۔

پر کرک اللہ مَر مَرے ڈکال
 مَر مَرے ڈکال مالک اریہ بدحال

انت کروور ننا حیلہ و رُمباک
 بے پر آن باریسر دا ننا رُمباک
 بزغرا لشکرے مال تے کے نیت اف
 اچ جاگہ سے آپر نا کہ صیت اف
 بچو دیرس اف دا ننا جل تے
 مالک کنیرہ پائے بین آن خل تے
 مہ سال آن ختہ نُن غلہ و زاغ ۽
 پارہ کہ ڈکال ۽ خاران و چاغئے
 نی بنک اللہ جان کنا دا سوالے
 نی کرک بے وساسہدارتا خیال ۽ (۹)

داروٹ اسہ بین خلقی شیرس۔

مش تے نی ارنکلا دا ننا پچاک
 ڈکال آن کسلونو جوانگا بچاک
 ڈکال آن کنگر میک ننا پیش تے
 کوچہ غا کانه ہتو ننا پیش تے
 کیوہ ای ڈکال نا پاوہ گپ ۽
 تان ننا ڈکال آن اُست ننا کپ ۽ (۱۰)

ڈکال آن بیدس براہوئی مخلوق کن جنگلی سہداک پریشانی ناسوب مسونو خاص کر خرما او فاما مال تیا اکثر جہو
 کرینے ہراژان بھلوکچ ایسی ہیٹ و میل تے نسخان رسینے۔ ولے ننا مخلوق خرمانا جہو تے تورنگ کن کچک

سانبانے ہرانا وجہ غان اوقتا مالک خوندی مسونو۔ دا واقعہ نابیان ء خلقی شاعری سیٹی داوڑ کننگانے۔

ای خنات خرمائے بیڑان بیڑ بسک
 او ہنا خالی ہاتہ شیر اسک
 وا کچک ماشو بھاز کرے مھگی
 خناتہ خرما امر مس شکی
 خرما بریک پارہ مونی جل آن
 خرما خلیک پارہ پیرامپ ناغل آن (۱۱)

اسہ پین شیرس۔

ابوئے بورو آ سور ء کہ
 خرما درے تہ ڈور ء کہ
 گدان بش کس شک آتیا
 گودی خلکوئے پک آتیا
 شوان لگانے ڈک آتیا
 لنڈو تنھینے درک آتیا
 خرما بسونے تنگی تان
 خلبو پرغوبتہ تنگی تان (۱۲)

دا اسہ پھاشو حقیقت اسے کہ براہوئی مخلوق قبائلی نظام ایندناش مسونے۔ اینوام داراج کی کلری، میرو معتبرو سردار ء بھلو عزت اس ارے۔ اوقتا فیصلہ غاک اینوام بھلو اثرس تخرہ۔ ”دانظام براہوئی تیٹی خانی دور آن بھاز مست رانج مسونے“ (۱۳) دانی نیازی ناروٹ قانون آک بھاز تڑنداریردانظام اٹ، پیرنگا، پختا، نیازی ء حد

آن زیات شرف تنگانے۔ تاریخ گواہ کہ بھلا بھلا جنگ آتیشی اگرہ نیازی اس نیام تمانے تو او جنگ اودے
 عزت ترسہ ختم کنگانے۔ داراج نیازی وقر آن نادرجه ایٹک بھازنگ میٹھ آتیشی نیازی ودرنگ ناسوب آن ہمو
 لٹ ویر معاف کنگانے۔ براہوئی خلقی شاعری، ہراڑے چھنا و نیازی ناعزت و شرف ناشیمرتیان پڑے
 اموڑے محبوب ناصفت و ثناء، مہر و محبت، سنگتی دوستی، ہجر و فراق نام بھلوکچ ایسی شیکرک اوڑدہ اریر۔ دنکہ داشیمرٹی
 شاعر تینا سنگت و نازیفیہ دن پاک۔

او کنا لیلی گدانی
 گام تے تخ مچ مدانی
 جوغن آتیا ماچچہ خلیہ
 نی کنا اُستے پلیہ
 نی چمولہ کہ کاسہ
 زہیری و لیکو نی پاسہ
 نی کہ نسل نسیہ
 کنا استے پھل سفیہ (۱۴)

داروٹ اسہ پین خلقی و شیکرک۔

برک برک دلبر ء جانی
 ای نیکن مسٹ باز پریشانی
 خنک نا خناری جوڑک نا گلابی
 تیرس لگا استہ کاری
 مران خنات نے کرلیس اشارہ
 بغیرس نے آن مفک گزارہ

براہوئی خلقی شاعری نئے اسکان سینہ بہ سینہ بسونے دامزل اٹ خلقی شاعری ٹی پوسکنو پوسکنو خیال اوڑوہ مریدہ کرے نون داپانگ کینہہ داشاعری جتا جتا وخت جتا جتا مخلوق ناراجی زندہ تیغون اوار کریدہ بسونے۔ ولے دابھلا سفرئی خلقی شاعری نابھلو کچ اس ضائع ہم مسونے دانا کلان بھلا سوب ننا مخلوق ناہو الی ء زند مسونے ہرا فلک ہر وخت امپ ولڈئی مسونو۔ او فلک ہر وخت اسہ ہندا اڈکتو۔ اندا سوب آن او فلک شمار جوڑ کنگ کتور ہرانا وجہ خان علم وآ گاہی آن مرسورا گہ او فلک اسہ ہندا مسورہ تو یقینا موڑے بھلو آبادی اس جوڑ مسکہ علم ء خواننگ نا اسہ سلسلہ اس بناء مسکہ۔ اسہ کنڈا گہ ننا مخلوق امپ ولڈنا وجہ خان اسہ ہندا سلنگ کتورہ تو ایلو کنڈا قبائلی ء زند ننا مخلوق ء اسہ جاء منگ کن ہم اللتے۔ جنگ و جھیرہ غانا وجہ خان اسہ کنڈا د مخلوق معاشی مسکہ غانا شکار مسکہ ایلو کنڈا تین پہ تین نا دشمنی ناسوب آن او فلک اسہ جاتینا آبادی تے سچ کنگ کتورہ۔ اندا سوب آن خواننگ ء علمی فائدہ غاتیان مر سلیم ہراژان ننادب سوگو منگ کتو۔

اسہ زبان ء ادب سینا ترقی و شوننداری کن سرکاری سرپرستی نامنگ لٹی مرید ولے براہوئی ادب داژان ام محروم مسونے اندن خوانین قلات نا وخت ائی ام سرکاری زبان فارسی کس۔ اندا دورئی براہوئی زبان ء جچو توجہ اس تنگتو۔ انگریز نا داڑے جنگ آن گڈ گز اس انگریز آفیسراک کاریم کریر ہرائینی ”رابرٹ لیچ لیفٹیننٹ بمبئی انجینئر 1938 ء ٹی اولیکو دار اسہ مضمون کس ایشیاء تک سوسائٹی بنگال نا ہنمیکو جلد ص 538 تا 554 ٹی شینک کرنے دائی براہوئی نار ا خلقی ء شیمہ ہم میٹر شامل کرینے۔“ (۱۷)

1839 ء ٹی انگریز ریاست قلات ء قوضہ کنگ آن گڈ داڑے عیسائیت نا پرچار ء شروع کرے بلوچستان نا علماء تا اسہ مچی سیان گڈ دا فیصلہ کنڈا کہ انگریز آتے بلوچستان ٹی عیسائیت ء تالان کنگ نا موقع تروئی اف۔ بلوچستان ء قوضہ کنگ آن گڈ انگریز اک بلوچستان ٹی عیسائی مذہب نا تبلیغ کن بھلونت ء دو خلکر بلوچستان نا علماء تا مچی نا فیصلہ داس کہ ڈھاڈراٹ اسہ مدرسہ اس جوڑ کنگے ہرانا کاریم اسلامی علوم و شریعت فقہ کن دا جا گہ نامقامی ء زبائک براہوئی ء بلوچی استعمال کنگے مکتبہ درخانی تو مذہبی تبلیغ کن بھلو خدمت اس سرانجام تس ولے تینا زبان تے اہمیت تھور۔ اگہ مکتبہ درخانی نا عالماک تینا مذہبی تبلیغ تون اوار براہوئی زبان ء اونا ادب کن کاریم کرو سر تو داژان ننا

خلقی ادب ۽ بھلو فائدہ اس دوئی مسکو و لے ولد ام گڑاس اندنوادیب و دانشور و دی مسور ہر افما خدمت آ تا وجہ غان
 براہوئی خلقی ادب نئے اینو کتابی وژٹ رسیٹنگ۔ داروٹ ڈاکٹر عبدالرحمان نا کاریمک کل آ پاشو کہ او فک براہوئی
 زبان نازیبا اولیکو و ارنیادی آ کاریم کریر اندن ڈاکٹر عبدالرحمن تینا ایلو کاریم تون او اخلقی ادب نازیبا ہم پٹ و
 پول کرینے۔ او چندی خلقی شاعری، خلقی قصہ غاتے مچ کر یہ کتابی وژٹ مونا ایسونے۔ داکان بیدس افضل مینگل
 ام براہوئی خلقی ادب نازیبا بھلو کاریمس کرینے او خلقی قصہ و خلقی شاعری تے بھلو کچ ایٹی مچ کرینے۔ براہوئی
 خلقی شاعری ناروٹ او نایچ کتاب اریر ہراژان براہوئی خلقی شاعری ۽ بھلو سیو اس رسیٹگانے۔

براہوئی خلقی شاعری کن اسہ بھلو فائدہ اس دا ام مس کہ ہر اتم 1960 ءٹی ریڈیو نا کوئٹہ غان پروگرام آک
 بناء مسور اندن 1975 ءٹی ٹی وی نایچ منگ آن بھلو کچ ایٹی خلقی شاعرک ریکارڈ مسور و مخلوق ٹی تالان مسور خلقی
 شعر تے پاروکا تینی حضور بخش مینگل، اختر چنال، محمد بشیر، ساول خان، گلستان مینگل، امان اللہ مینگل، محمد خان
 پرکافی، حضور بخش خضداری، سلطان محمد، محمد مراد پارکوئی ۽ نصر اللہ مینگل پنی ۽ داژان بیدس 1950 ء آن پدشینک
 مروکا رسالہ غاک ہرقتیشی ایلم مستونگ، نوائے بولان، نوائے وطن، تعمیر بلوچستان اندن براہوئی ادبی سوسائٹی،
 براہوئی اکیڈمی ۽ ایلو ادارہ غاک براہوئی خلقی ادب ۽ مونا دننگ کن بھلو کڑ دارس ادا کرینو۔

محاصل۔

خلقی ادب نا اہمیت آن انکار مننگ کپک دا ہر وخت نئی تینا قدرے پین زیات کریسہ
 بسونے۔ دنیا نا اہمیت کہ زبان اریرا وقتا خلقی مذیک اریر۔ اینو تو ماک تینا داندی ء مچ کنگ کے بھلو
 مگ و دو کنگی اریر۔ داردت چندی انسٹیوٹ یا ادارہ غاک جوڑ مسونو ہر افا مقصد ہیرہ تینا خلقی
 ادب ء سوگو کنگ ارے۔ اندن اگہ براہوئی خلقی ادب ناندی ء اُننگے تو دا اینو ام بھلو کچ ایسی
 سازی ء۔ براہوئی خلقی ادب نا بشخاک کہ دانتی قصہ، داستان، متل، وساہت ء چاچا تون اواد
 شاعری ام بھلو کچ ایسی شوان، بزغر، پوریا گرتا ء خلقی مخلوق ناسینہ ئی دفن اریر ہر افا اندا سلسلہ ء
 برجاتیہ ہزار سال تا دا تخلیقی مڈی تے نئے اسکان سر کرینو۔ ولے اینو دا ترقی یافتہ دور کئی نن
 تون دھنوادارہ یا انسٹیوٹ اف ہرا کہ داندی تے مچ کریسہ کتابی دروشم محفوظ کے۔ ولے ولدا
 ام پستیکو صدی نایمہ غان گڈ براہوئی ادب ناندی تے مچ کنگ کن گڑ اس دھنوادارہ جوڑ
 مسر ہرا کہ براہوئی ادب نا مختلف بشخ آ تا زیہا کاریم کریر۔ دا ادارہ غانتی شعبہ براہوئی جامعہ
 بلوچستان کونہ، براہوئی اکیڈمی، براہوئی ادبی سوسائٹی آن بیدس چندی جرائد و رسائل آک
 اوڑدہ ء کہ دافقا محنت و کوشش ات براہوئی ادب نامرواری تے بھلو تعداد ایسیٹ مچ کنگا۔
 داکان بیدس براہوئی ادب نا گڑ اس خرم خواجہ غاک تینا ہمت ء اندا ادارہ غانتا کمک ات
 خلقی شاعری اوقصہ غانتے مچ کریسہ کتابی دروشم ات مونا ایسوفو۔ ولے ولدا ام ضرورت دا گڑانا
 ارے کہ ہمو پھوال مخلوق ہر افا سینہ ئی براہوئی خلقی ادب ء خاص کر خلقی شاعری نا بھلو مڈی اس
 ارے اوقتا مچ کنگ او کتابی دروشم ات مونا انگ کن نن تینا ذمہ داری تے پورو کین۔ تاکہ
 داسر مایہ ضائع مننگ آن سوگو مرے۔ نہ تو دا وخت ننا دریاب بھاز تیزی ات تینا تیزانگا چلک
 آتیشی اندا خلقی ادب ناندی تے چائے کہ ء نثر کئی مرے یا نظم کئی وپسہ دیک۔

حواشی

- ۱۔ کرد، عبدالرحمان، ”ادب و ثقافت وادی بولان میں“، بزم ثقافت کوئٹہ، ۱۹۶۶ء، پینہ خاک ۳۰۶-۳۰۵
- ۲۔ مینگل، افضل، ”جمکلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۳۷
- ۳۔ صدیقی، حفیظ، ابوالاعجاز، ”کشاف تنقیدی اصطلاحات“، مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد، ستمبر، ۱۹۸۵ء، پینہ ۱۵۹
- ۴۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۸۲
- ۵۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۱۵۰
- ۶۔ جلاپوری، علی عباس، سید، ”رسوم اقوام“، تخلیقات لاہور، ۲۰۰۰ء، پینہ ۷۰
- ۷۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۱۸۹
- ۸۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۱۱۹
- ۹۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ خاک ۱۳۳-۱۳۲
- ۱۰۔ مینگل، افضل، ”جمکلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۶۶
- ۱۱۔ مینگل، افضل، ”جمکلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۶۹
- ۱۲۔ مینگل، افضل، ”منگلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۰ء، پینہ ۹۳
- ۱۳۔ براہوئی، عبدالرحمن، ڈاکٹر، ”براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ“، مرکزی اردو یورڈ لاہور، ۱۹۸۲ء، پینہ ۳۰
- ۱۴۔ مینگل، افضل، ”شیشلو“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۵ء، پینہ ۱۰۹
- ۱۵۔ براہوئی، عبدالرحمن، ”گواڑخ“، ادارہ ادب بلوچستان، کوئٹہ، ۱۹۶۹ء، پینہ ۷۱
- ۱۶۔ مینگل، افضل، ”شوشنگ“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۱۹۹۲ء، پینہ ۷۶
- ۱۷۔ مینگل، افضل، ”جمکلی“، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ، ۲۰۰۳ء، پینہ ۱۱